

Dr. FR. ZBAŠNIK:

Spomini na deda.

j, ti moj dedek dragi, kolikokrat se zmislim nate, kolikrat mi postane toplo pri srcu ob tvojem spominu in kako sem ti še vedno hvaležen za tvojo ljubezen, dasi je že več kot pol stoletja, odkar snivaš v tihi zemlji! Ni ga skoro dneva, da bi mi ne stopila tvoja podoba pred oči, da bi se ne spomnil tistih lepih časov, ko so me objemale čez pas tvoje suhe roke, ko si me s pogledom, polnim ugodja, privijal nase! Živo mi je še vse to pred očmi, dasi mi življenje ni prizanašalo, dasi me je hudo tepla usoda in me je doletelo marsikaj, kar bi mi moglo zabrisati spomine na preteklost. V istini sem pozabil na marsikaj, kar mi je bilo drago v mojem življenju, a nate nisem pozabil in ne pozabim do konca svojih dni! —

Bil je moj dedek majhne, slabotne postave in meni se je zdel jako, jako star. Glava mu je klonila, ko je hodil, in trudni so mu bili koraki. V ustih je skoro vedno glevil cev svoje male pipice, pa naj je v tej že bilo kaj tobaka ali nič. Prižigal si je pipo, ki mu je vsak čas ugasnila, še s kresilno gobo. Užigalice, ki so se v tistih časih pač tudi že po kmetih uveljavljale, so mu bile predrage. Mogoče mu tudi zaradi tega niso prijale, ker so razširjale smrad po žveplu, dočim je goba, kadar je bila prižgana, prav prijetno dišala. Vsaj meni je bil njen vonj jako všeč. Dobro ustrojeno gobo in kresilni kamen je imel moj dedek baš tako kot pipo vedno s seboj. Ah, in kako spreten je bil, če je bilo treba kremenu izvabiti iskro! Položil je košček gobe na kamen, udaril obenj z jeklenim hrbtiščem svojega noža od gori doli enkrat, dvakrat in že je goba tlela, že je razširjala tisti značilni vonj. Jaz sem kaj rad dedka opazoval, kadar si je na ta način prižigal tobak, in tudi sam sem poizkušal, da bi ukresal ogenj, pa se mi ni posrečilo. Pač pa sem pri tem tako nemilo zadel svoj palec, da so se mi od bolečine oči zasolzile. Dedek me je tolažil, češ, da sem še premajhen za take stvari, da pa bom do tistikrat, ko bom kadil tobak, že še tudi jaz znal ravnati s kresilnim kamenom in kresilno gobo, kakor treba. Oj, ti dobri dedek, ti!...

Govoril moj dedek vobče ni mnogo. Najrajši je zrl predse v tla in kaj razmišljal. Z mano pa se je rad pomenkoval in vse mogoče mi je pravil. Najrajši pa o kaki vojni! Nikoli mi ni prišlo na misel, da bi ga bil vprašal, če je bil vojak. Bržčas pa da ni bil, četudi bi se dalo na kaj takega baš zaradi tega sklepati. Res je tako rad o vojnah pripovedoval, da marsičesa, o čemer mi je pravil, ni na lastne oči videl, je jasno. Take stvari gredo pač od ust do ust.

Kakor je že navada pri preprostih ljudeh, je bil tudi on jako lahko-
veren in smatral je za resnico stvari, ki se prav gotovo niso nikoli
zgodile. Povedati je vedel zlasti mnogo o oni dolgoletni vojni, ki jo
je imela avstrijska cesarica Marija Terezija s Prusi, oziroma njih kra-
ljem Friderikom II. Ta vojna se je vršila seveda, še preden je bil on
rojen. A da je zbujala glasen odmev tudi v naših krajih, dokazuje
baš to, da je živel spomin nanjo v našem narodu tudi še čez desetletja.
»Prus, to ti je sam satan!« je pravil moj dedek. »Basal je svoje topove
z verigami in če je taka veriga priletela med ljudi, je trgala kot živ
vrag!« — Jaz sem tistikrat kajpakda verjel, da se dado topovi tudi z
verigami nabasati. In živo sem si predstavljal, kako se je taka iz topa
izstreljena veriga liki goreča kača vila med vojaki ter jih morila, da
so padali kakor bilke pod koso. No, da bi le ne bilo nobenega hujšega
morilnega orožja, kot so verige! Kaj bi bil pač moj dedek rekel, če
bi bil doživel svetovno vojno z vsemi njenimi grozotami! —

Njegovo pripovedovanje me često ni malo razburilo. Časih sem
vso noč sanjal o samih vojnah. Zunaj je vihrala sapa, meni pa se je
zdelo, da prihaja šum od tod, ker maršira mimo naše hiše polk za
polkom. Nepregledne čete vojaštva so videle moje oči, videle tudi,
kako se je pričel boj, kako so padali ranjenci, kako je postajala borba
bolj in bolj ljuta. S skrajno napetostjo sem opazoval potek boja,
dokler se ni pripetilo kaj, kar me je vznemirilo tako jako, da sem se
z divjim krikom zdramil iz mučnih sanj.

Dobro je pomnil moj dedek tiste čase, ko so bili Francozje pri
nas. Iz tiste dobe mi je pripovedoval nastopni doživljaj: Nekega jutra
na vse zgodaj je prišel k njemu prijatelj njegov, sin imovitega kmeta
in mlinarja, ter ga povabil, da naj gre z njim. Šla sta po ovinkih v
Strmec, t. j. v goro, ki se spenja ob južnovzhodni strani ribniške doline
strmo proti nebu in prehaja na kočevski strani v tako zvani Frideri-
kov gozd. Pod Strmcem je držala že tistikrat pot proti Kočevju, seveda
ne taka, kot je sedanja in je bila speljana tudi mnogo nižje kot ta.
»Dospela sva,« tako je pravil ded, »do precej debelega posekanega
drevesa. Tam je moj tovariš razkopal listje, ki je bilo ob deblu nako-
pičeno, in privlekel iz njega puško. Jaz sem se ustrašil, ker mi ni bil
nič povedal, kam in po kaj greva. Šel sem z njim, ker sva bila velika
prijatelja in nisem imel ravno nobenega drugega posla. »Kaj pa boš?«
ga vprašam. »Precej zveš! Na to, vidiš, sem se že davno pripravljaj!«
Spodaj ob znožju Strmca sva zapazila krdelo francoskih vojakov. Ne
vem, ali so vsak dan tja prihajali ali pa so bili tistikrat namenjeni
kam naprej. »Pa vsaj ne misliš streljati?« ga zopet vprašam. »Mislim,
mislim!« se zasmije on. »Potem jaz ne ostanem tukaj!« — »Prepozno
je!« odgovori oni. »Le lepo lezi in se skrij za deblo, pa glej, da se ne
vzdigneš prehitro! Zakaj ko ustrelim jaz, ustrele vsi oni, ki so tam
doli — razen enega — proti nama nazaaj in če ne bova pazila, se prav

lahko zgodi, da naju zadene kaka krogla!« — Legla sva torej za deblo in imela sva samo toliko privzdignjeni glavi, da sva lahko videla skozi goščo Francoze. Moj prijatelj nameri puško in reče: »Sveti križ božji, zdaj!« V tistem trenutku je počilo in jaz sem dobro videl, kako se je povoljnik krdela, ki je bil na konju, zasukal in padel s konja. V odgovor je počilo takoj morda dvajset ali še več pušk proti nama, a midva sva bila že pravočasno skrila glavi za deblo in nič se nama ni zgodilo. Šla sva potem isto pot nazaj, kakor sva bila prišla. Pre-ganjal naju ni nihče, pa bi bilo tudi vse eno, če bi naju bil, ker sva se hitro izgubila v goščavi.»

»Pa zakaj ga je ustrelil?« sem vprašal dedka, ker se mi je smilil ubogi Francoz.

»Kaj vem! Rekli so, da so Francozi naši sovražniki. Pa niso bili. Je že tako na svetu! Človek se je vedno pobijal in se bo pobijal, dokler bo živel njegov rod!«

To, kar mi je ded pravil, se je res zgodilo. Francoz, ki je prišel ob tisti priliki ob življenje, je bil pokopan prav ondi, kjer je padel, namreč v dolini, ki leži pod sedanjo cesto. Dolina se imenuje še dandanes Francozova dolina. Ko sem bil nekoč s svojim očetom ondi, mi je pokazal precej debelo divjo hruško, pod katero so baje zagrebli nesrečnega Francoza. Tiste hruške ni dandanes menda več. Pač pa kažejo ljudje še vedno na prostor, kjer je bil grob. Kdor gre mimo, odlomi vejico z bližnjega grma in jo vrže na tisto mesto. Na ta način ljudje častijo spomin človeka, ki je po nedolžnem prišel ob življenje, in obsojajo obenem nelepo dejanje domačina.

Na stara leta je moj dedek krave pasel. Za kako težje delo ni bil več sposoben, a da bi le bil še kako koristen, je prevzel pač skrb za živino. Pa tudi kadar je pasel, ni držal rok navskriž. Časih mi je prinesel kako lepo pisano palico s paše, časih zopet kaj drugega takega, kar je vedel, da mi bo delalo veselje. Spomladi, ko je bilo drevje meževno, mi je delal piščali iz tintovine, na jesen pa je pridno nabiral lešnike. Pri tem je gledal skrbno na to, da so bili lešniki že zreli, sajasti in če le mogoče taki, da so se že sami ružili. Zato pa so bili njegovi lešniki res posebno dobri, tem bolj, ker jih je sušil na solncu. Oj, kako rad sem jih tolkel in s kako slastjo jedel! Bili so boljši celo kot mandlji!

Navadno je hranil lešnike v svoji skrinji. Bog ve koliko mi jih obenem ni dajal. Dve, tri pesti, pa sem moral biti zadovoljen. Na-ganjal ga nisem nikoli, da naj mi jih da več, ker sem vedel: če mi jih ne da zdaj, mi jih da pa kdaj pozneje! Sam jih itak ni tolkel. Sploh ga nisem nikoli nadlegoval zaradi lešnikov. Čakal sem, da se sam spomni in da mi jih sam od sebe nasuje v žepe. Kadar je bila letina dobra, jih je nabral toliko, da jih je imel vso zimo. Sv. Miklavž si jih je vedno izposojeval pri njem, kadar mi jih je natresel v skledico,

ki sem mu jo nastavil. To je dedek sam kaj rad poudarjal! No, in jaz sem dobro vedel, da so to njegovi lešniki, ker drugje ni bilo dobiti niti približno tako dobrih.

V obče je torej moj dedek varčeval s svojim zakladom. Tistikrat pa, ko sem šel prvič za dlje časa z doma, ko so me poslali namreč starši v Kočevje v šolo, mi je dal kar polno vrečico lešnikov s seboj — vse, kar je imel zaloge. — »Na!« mi je rekel. »Kadar se ti bo tožilo po domu, pa si jih vzemi eno prgišče in jih tolči za kratek čas!«

Kako dobro me je poznal! Oj, kolikrat se me je lotilo domotožje v tujem mestu med ljudmi, ki so govorili meni neznan jezik, in sicer tako silno, da bi se bil najrajši na glas razjokal! Pri takih prilikah sem se spomnil dedka in njegovih besed. Posegel sem v kovčeg in vzel iz njega pest domačih lešnikov. Tolkel sem jih počasi, svečano enega za drugim in mislil pri tem na svoj dom, na tiste lepe, zlate čase, ko nisem poznal še nobenih težav, ko mi je v nedolžnem otročjem veselju potekal brezskrbno dan za dnevom... Zakaj v domači šoli mi je šlo vse z največjo lahkoto, tu pa so se bile že začele skrbi.

Morda mi je bil dal tistikrat dedek tudi še iz drugega vzroka vse svoje lešnike s seboj! Morda je slutil, da ne bo imel nikoli več prilike, da bi mi jih dajal. V istini je preminul še tisto zimo, preden so se bile začele božične počitnice. In nisem ga videl nikoli več! Ni ga bilo več in več ni bilo tudi njegovih dobrih lešnikov! Ničesar nisem poslej več imel, s čimer bi si bil preganjal domotožje... Pač pa je bilo čim dalje več skrbi, ki me ne zapuste nemara nikoli, ki mi bodo bržčas zveste spremljevalke do konca mojih dni!

Kres.

Zbrali odpadli, trhli smo les,
da si zakurimo kres;
sveti naj skozi temó
do samih nebes.

Tu na križišču je zmote kraj,
potniku kaže naj pot,
da na svoj dom nocoj
pride brez zmot.

Góri, le góri, naš kres,
naj vse daljave razsvetli,
vse, kar je trhlega, naj zgóri,
le kar je zdravo, naj živi!

Borisov.